Posta Ádám István[1]

A LIMES VILÁGÖRÖKSÉG MAGYARORSZÁGI SZAKASZÁNAK TERÜLETFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI A TURIZMUS ÉS A HELYI KÖRNYEZET KONFLIKTUSRENDSZERÉBEN

ABSTRACT

In 2004 the UNESCO World Heritage founded the new heritage category: "The borders of the Roman Empire, the limes", which includ the Hadrian's Wall (Great Britain, 1987), Upper German-Raetian Limes (Germany, 2005), and Antonine Wall (Great Britain, 2008). The possibility has given for any country, which has got ancient rome limes line in its territory, to candidate, after the suitable preparations, to the World Heritage category. The European Union European Regional Development Fund Central Europe Programme advertised the new project, what call Danube Limes (2008-2011) – UNESCO World Heritage, to ensure the financing funds for the scientific research and documentations. Part of the current process is the preparation of Ripa Pannonica - Hungary and Slovakia common world heritage application. In this process the established methodologies and the gained experience could assist for the preparation of new limes world heritage lines in the lower section of the Danube (Croatia, Serbia, Bulgaria, Romania), to develop a common European Cultural Route from Atlantic coast up to the Black Sea

KEYWORDS: World Heritage Nomination of Ripa Pannonica, Danube Limes Project

BEVEZETÉS

A Limes a Római birodalom egykori határvédelmi rendszerét jelentette: hossza nagyságrendileg meghaladt az 5000 kilométert, amely mentén erődök, őrtornyok és különböző katonai létesítmények sokasága helyezkedtek el. A birodalom fennállása során mindezek mellett polgári települések és városok is kialakultak, ezáltal létrehozva egy igencsak „sajátos és mozgalmas" életteret a birodalom határvidékén. Ezen történelmi örökség révén az UNESCO Világörökségi listájára 1987-ben felkerült a Nagy-Britanniában található Hadrianus fal. A 1990-es évek második felében kialakult az az igény, hogy azok az országok, amelyek rendelkeznek limes örökséggel, szeretnék jelöltetni saját szakaszaikat, ennek kapcsán az UNESCO 2004-ben létrehozta „A Római birodalom határai, a limes" világörökségi kategóriát", amelybe az egyes országok külön-külön nevezhetik saját limes szakaszaikat. A világörökségi kategóriában jelenleg a Hadrianus fal (1987), a Felsőgermániai és Raetiai limes szakasz (2005), valamint az Antonius fal (2008) szerepel, amelyeknek együttes hossza 728 km (Hadrianus fal – 118 km; Felsőgermániai és Raetiai limes – 550 km; Antonius fal – 60 km), a védett terület nagysága 5 269 000 m^2, valamint a hozzá tartozó puffer zóna nagysága 52 257 000 m^2. (UNESCO World Heritage, 2011).

A ezredfordulót követően a magyarországi limes szakasz, más néven a Ripa Pannonica világörökségi nevezését szolgáló kutatások is elkezdődtek, amelyek régészeti munkálatainál a Pécsi Tudományegyetem Régészeti Tanszéke vállalt úttörő szerepet Dr. Visy Zsolt irányítása alatt (Visy 2003). A kutatásokat nagyban megkönnyítette a Cultura 2000 FRE (Frontiers of Roman Empire) program, ami 2000 és 2007 között biztosított finanszírozási lehetőséget, majd ezt követte 2008-ban a Danube Limes Projekt, amit az Európai Regionális Fejlesztési Alap Közép Európa fejlesztési koncepció keretében lett meghirdetve azzal a céllal, hogy elkészülhessen a dunai limes szakasz világörökségi nevezése. A projekt által a kutatási munkálatok számára 2 051 600 eurós keret állt rendelkezésre, amely során így elkészülhetett 2012-re a Ripa Pannonica (1. ábra), vagyis Magyarország és Szlovákia közös világörökségi nevezési dokumentációja, és ezáltal megnyílt a lehetőség, hogy 2014-15-re a hazai limes szakasz felkerülhessen „A Római birodalom határai, a limes" világörökségi kategóriába.

[1] **Posta Ádám István**: *Szegedi Tudományegyetem, Természeti Gazdaság és Társadalomföldrajz Tanszék*
E-mail: posta_adam_istvan@yahoo.com

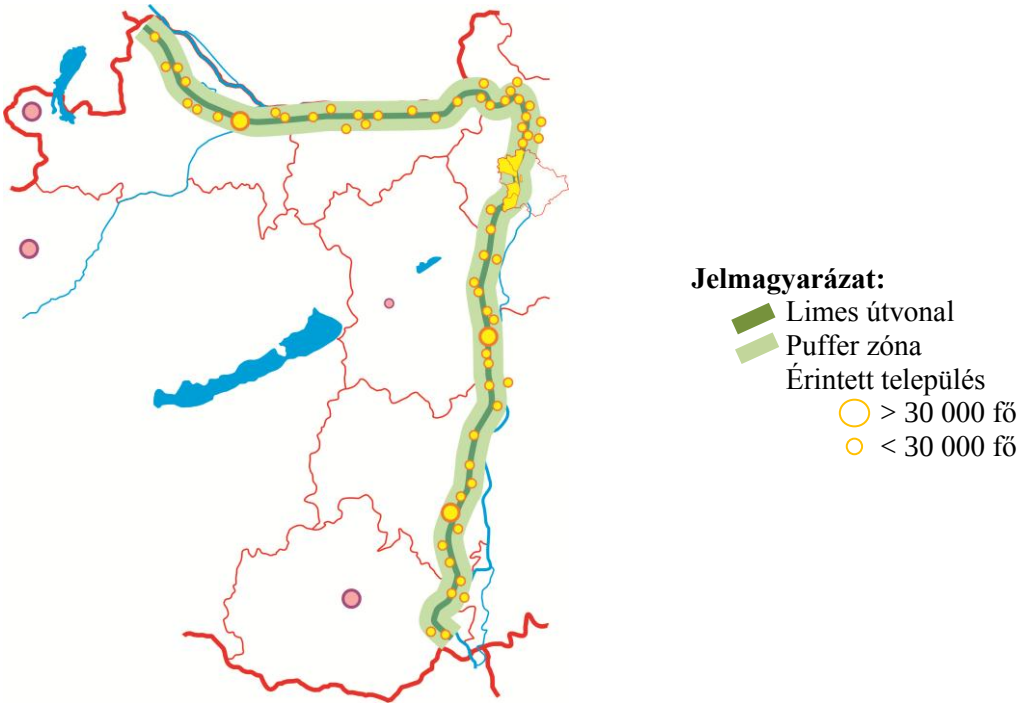

1. ábra: A magyarországi limes szakasz
Forrás: Saját szerkesztés, 2011

Azonban a világörökségi elvárásoknak való megfelelés nem csupán régészeti munkálatokat igényelt. A sikeres nevezés másik fontos szempontját jelenti a világörökségi szakasz kezelési- és gazdaságit tervezésének az elkészítése, valamint a társadalmi folyamatok, a helyi lakosság attitűdjeinek a világörökséggé váláshoz való viszonyának a vizsgálata, ugyanis csak kellő társadalmi támogatottság esetén van lehetőség a világörökségi cím elnyerésére. Ezen tanulmány időszerűségét tehát az adja, hogy Ripa Pannonica nevezési folyamatában szükségszerűen vizsgálni kell azt a kérdést, hogy a helyi lakosság, ami alapvetően az érintett települések és fővárosi kerületek teljes népességére vonatkozik, hogyan viszonyulnak mindehhez (Posta 2012). Kutatásunk célja tehát annak felmérése, hogy az érintett területeken a társadalmi támogatottság hogyan alakul, és ennek hátterében milyen okok, konfliktusrendszerek helyezkednek el.

KUTATÁSI TERÜLET BEMUTATÁSA

A magyarországi limes szakasz földrajzi elhelyezkedését tekintve szinte végig a Duna mentén található, csupán Szekszárd és a Tolnai-Sárköz térséghez érve távolodik el jobban a folyótól. A szakasz teljes hossza eléri a 417 km-t, miközben áthalad a Szigetköz-Mosoni-síkságon, a Komárom-Esztergom-síkságon, a Visegrádi-hegységnél, a Pesti- valamint a Csepel-Mohácsi-síkságon (Mezősi 2011). A Ripa Pannonica világörökségi nevezési dokumentációjába összesen 121 régészeti helyszín került bele, amelyek 64 település közigazgatási területét érintik. Az örökségi terület nagysága a puffer zónával kiegészítve meghaladja az 5500 hektárt, valamint az ezen a területen belül élő lakosságszám nagyságrendileg 120 ezer főt tesz ki. A szélesebb, vagyis a települések és fővárosi kerületek teljes területére kiterjedő lakosságszám 800 ezer fő körüli. Természetesen ez utóbbi csupán egy „viszonyítás”, mivel a limes világörökség nem fogja érdemben ennyi ember életét érdemben befolyásolni. Azonban az is belátható, hogy ha csak a világörökség által közvetlenül érintett lakosságszámot vennénk figyelembe a vizsgálatoknál, akkor bizony az érintettek jelentős körét kizárnánk. Például az örökségvédelmi hivatal munkatársait, a nemzeti parkokban tevékenykedő szakembereket, vagy épp helyi árusokat, vagy csupán olyan helyi

lakosokat, akik közvetlenül nem rendelkeznek lakhellyel a kijelölt világörökségi övezeten belül, de értelem szerűen attól még kapcsolatban állhatnak (kutyasétáltatás, napi közlekedés, játszótér, stb.) azokkal a területekkel, amelyek használata megváltozik a világörökségi besorolást követően. A valóságban a limes világörökség által relevánsan érintett lakosságszám nagyságrendileg 150–250 ezer főre tehető.

A kutatás szempontjából a 64 településen a limes világörökséggel kapcsolatos társadalmi támogatottság részletes feltérképezéséhez korlátozottak a lehetőségek, ezért szükségessé vált a kutatás mintaterületének fókuszálása néhány település kiemelésével. A 64 település jogállását tekintve: 5 fővárosi kerület, 2 megyeszékhely, 1 megyei jogú város, 19 város, 5 nagyközség, 32 község alkotja. A települések lakosságszáma igen eltérő, a legkisebb népességű Sátorhely (665 fő, 2009), a legnagyobb pedig Győr (130478 fő, 2009), a medián 3220 fő, az átlagos népesség 13897 fő, míg a szórás 25457, és a relatív szórás 1,83. A részletesebb települési mutatók és a településekhez kapcsolódó további világörökségi adatokon hierarchikus klaszterelemzés segítségével viszonylag elkülöníthető településcsoportok alakíthatóak ki (2. ábra).

Kategóriák	Település szám	Város	Település közigazgatási terület (ha)	Örökségi terület (ha)	Örökségi terület (%)	Teljes népesség (fő)	Közvetlenül érintett népesség (fő)	Közvetlenül érintettek aránya (%)
100 000-től	2	2	21 432,0	215,9	1,01	254 010	72 400	28,50
50 000 - 99 999	2	2	7 059,0	353,9	5,01	138 882	35 350	25,45
20 000 - 49 999	8	8	41 553,0	789,2	1,90	261 439	10 705	4,09
10 000 - 19 999	6	6	36 082,0	705,2	1,95	97 986	1 360	1,39
5 000 - 9 999	6	5	41 663,0	675,0	1,62	41 393	15	0,04
2 000 - 4 999	25	3	87 033,0	2 134,0	2,45	75 469	535	0,71
1 000 - 1 999	12	1	36 268,0	513,2	1,42	17 919	80	0,45
1 000 alatt	3	0	10 754,0	124,4	1,16	2 295	0	0,00
Összesen	**64**	**27**	**281 844,0**	**5 510,6**	**1,96**	**889 393**	**120 445**	**13,54**

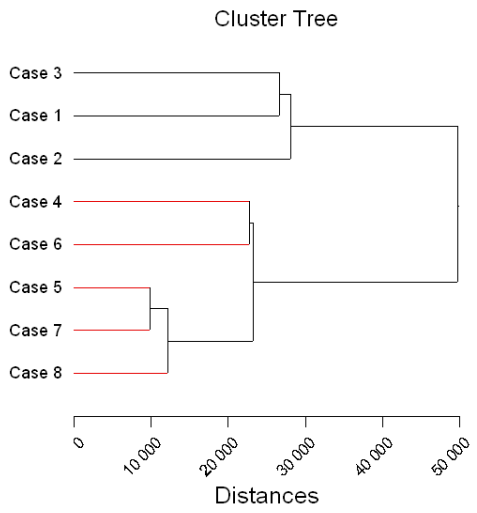

2. ábra: A magyarországi limes szakasz településeinek jellemzése népesség szerinti csoportosításban hierarchikus klaszterelemzés segítségével
Forrás: Saját csoportosítás a Ripa Pannonica Nomination Statement alapján, 2012

Elsősorban a 20 000 főnél magasabb lélekszámú települések mutatnak hasonlóságot, egyrészről magas lakónépességük miatt, valamint, hogy a világörökségi nevezés által közvetlenül érintett (világörökségi zónán belül lakóingatlannal rendelkező) személyek száma és aránya is kimagasló. Bizonyos szempontok alapján ez egyáltalán nem tekinthető meglepőnek, hiszen a magas beépítettség, a népesség kis területen történő tömörülése révén nincs, és nem volt lehetőség olyan puffer zónák kialakítására, amelyekbe a lakosság által kevésbé használt területek, térelemek kerülhettek volna bele. A csoportosítás alapján a másik elkülönülő „klasztert" alkotnak a 10 000 főnél kisebb népességgel rendelkező települések, a közvetlenül érintett lakosság aránya még az 1%-ot sem éri el, míg a kialakítandó örökségi terület a hozzá tartozó puffer zónával együtt jelentős, továbbá ebben a 64 településből 46 ehhez a csoporthoz kapcsolódik.

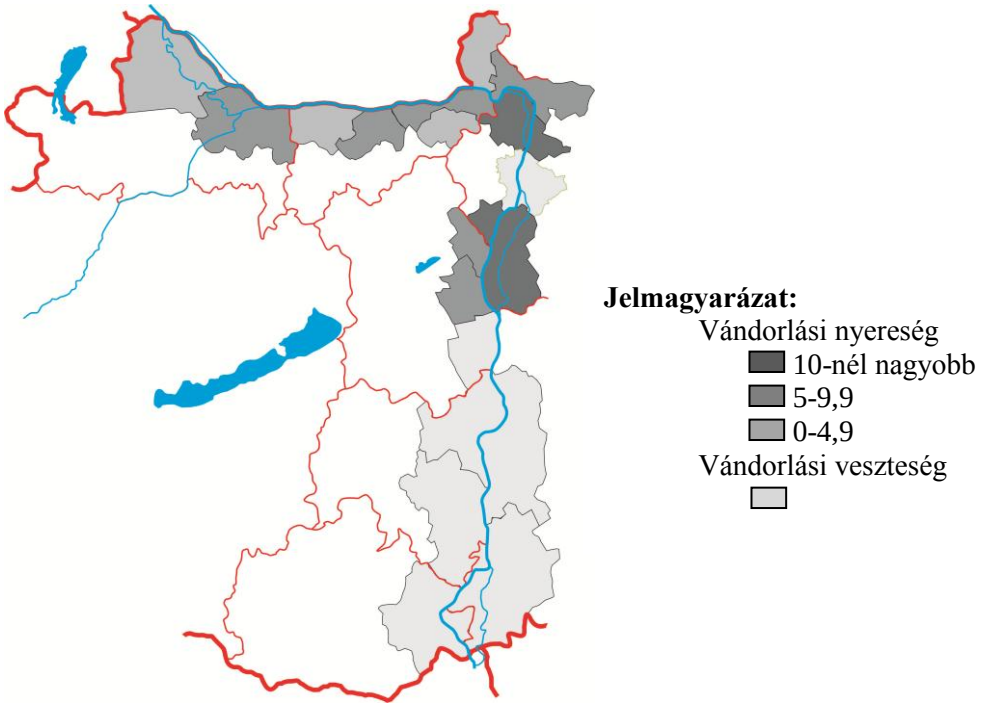

3. ábra: A magyarországi limes szakasz kistérségeinek vándorlási egyenleg (‰, 2009)
Forrás: Saját szerkesztés a Területi Statisztikai évkönyv alapján, 2012

Egy másik fontos csoportosítási szempontot jelent az előbb említett két „fő" csoporton belül a települések elhelyezkedése, ugyanis a társadalmi folyamatok, és ezáltal a társadalmi értékítéletek, valamint elvárások is nagyban eltérnek, ha az adott település egy fejlődő, gazdaságilag erős térben helyezkedik el, vagy épp a lemaradás és a munkanélküliség sújtja. Ez szemlélteti a limes szakasz kistérségeinek vándorlási egyenleg (3. ábra), amin jól elkülöníthető a fejlettebb északi térség, Győr és a Budapesti agglomeráció tengely, míg ettől délre lévő területeket inkább az elvándorlás jellemez. (Szép Magyarország 2009)

Mindezen szempontokat figyelembe véve kutatási területnek 5 településtípus elkülönítése lehetséges:

- Budapest és agglomerációja
- Fejlődő és nagyváros (pl.: Győr)
- Fejlődő és község (pl.: Ács)
- Lemaradó és nagyváros (pl.: Szekszárd)
- Lemaradó és község (pl.: Dunaszekcső)

MÓDSZERTANI HÁTTÉR

A helyi lakosságkörében a világörökségi lehetőség társadalmi támogatottságának felmérése igencsak komplex kérdéskör, mivel önmagában nem csupán az a kérdés, hogy támogatja-e, vagy sem, hanem annak megismerése, hogy a helyiek hogyan gondolkodnak, vélekednek a világörökségről, milyen lehetőségeket, vagy épp veszélyeket látnak benne, hogyan viszonyulnak mostani életterükhöz, környezetükhöz, illetve ha megvalósulna a világörökségi pályázat, akkor hogyan változna személyük szerint mindez. Ennek kutatásához a részvételi kvalitatív értékelés módszerét választottam, mivel az képes a komplexitást kezelni, kvantitatív és a kvalitatív információk nyerésére, továbbá a környezeti konfliktusok feltárására egyaránt alkalmas, miközben a részvételi lehetőségnek köszönhetően az egyének bevonásával egyfajta demokratikus keretet is létrehoz, valamint korlátozza a kutató „túlzott" beleszólását, hogy mely információkat tartja relevánsnak a vizsgálatnál.

A módszert elsősorban a környezeti társadalomkutatók és az ökológiai közgazdászok használják előszeretettel, s ezen belül is kiemelkedik a gödöllői Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete Környezetgazdaságtani Tanszékének kutatócsoportja, az ESSRG, akik sokat fejlesztették ezt a kutatási módszert, ahol is elsősorban ökoszisztéma szolgáltatások és környezeti konfliktusok feltárására használják (4. ábra). A módszer további használatára példa a Szegedi Tudományegyetemen a Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézet az Ökológiai Tanszékkel közösen végzett környezetértékelési projektjei (Málovics-Margóczi-Gébert 2011).

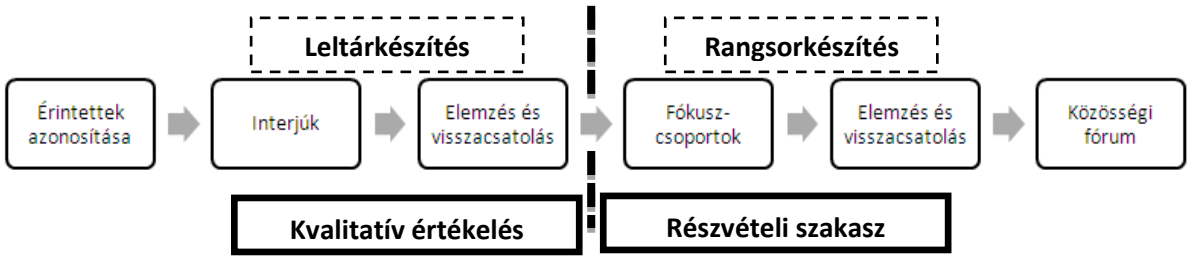

4. ábra: A részvételi kvalitatív értékelés módszer folyamatábrája
Forrás: Saját szerkesztés az ESSRG alapján, 2012

A kutatás célja a mögöttes okok (társadalmi támogatottság) és motivációk megértése. Az vizsgált minta elegendő, ha kis elemszámú, jelen esetben 20-30 interjú. Fontos kiemelni, hogy ilyen kutatás esetében nem beszélhetünk reprezentativitásról, de ez önmagában nem jelent problémát, mivel nem jelen vizsgálatnál nem még nem az érintett teljes lakosságra szeretnénk végkövetkeztetéseket levonni, hanem olyan információk megismerése a célunk, amelyek arra adnak választ, hogy az egyes válaszadók miért támogatják, vagy épp ellenzik a világörökségi nevezést. Az adatgyűjtés félig strukturált interjúkból állt. Az információk rögzítése jegyzeteléssel történt. Az alanyok kiválasztása pedig hólabda mintavételezéssel történt meg. Az interjúzást kövező elemzési részben az interjúk egyenkénti elemzése történt meg, amihez szükséges az interjúk többszöri átolvasása, összevetése, amely során a világörökségre és a környezet kapcsolatára vonatkozó részek kiemelésre kerültek, valamint a potenciális konfliktusok feltérképezése is megtörtént. Az eredmények összevetésével lezárul az úgynevezett kvalitatív értékelés szakasza. A lehetőségekhez mérten érdemes tovább vinni a kutatást az úgynevezett részvételi szakaszba, ahol fókuszcsoportos vizsgálat során a feltárt preferenciák között egyfajta rangsorolás alakul ki azok fontosságnak megfelelően. Ezen súlyozás során már kialakítható egy akcióterv a világörökségi kezelésre, amelyet helyi szinten egy közösségi fórum keretében a szélesebb közösség is jóváhagyhat, ami magába foglalja a rövid és a hosszú távú stratégiákat, ezzel megkönnyítve a politikai döntéshozók munkáját is.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A kutatás eddigi folyamatát tekintve 28 interjú készült el a limes szakasz 5 kiemelt helyszínéről. Az interjúk feldolgozása során nagyon sok, és igen eltérő értékítélet született a limes világörökség és a helyi környezet kapcsolatáról. A kapott eredmények nem reprezentatívak a teljes közösségre nézve, viszont a különböző értékítéletek és konfliktusok feltárásához hozzájárulnak (Babbie 2008). Általánosságban véve jól elkülönülnek, és másképp gondolkoznak, viszonyulnak a limes világörökséghez a kisebb és a nagyobb, valamint a fejlődő és a lemaradó települések interjú alanyai. A kis településen lakók életterében a Duna fizikálisan és mentálisan is sokkalta közelebb „helyezkedik el". A szabadidő eltöltésére és a családi rendezvények számára is egyaránt kiemelkedik a közelsége és más kikapcsolódási lehetőségekhez képesti olcsósága miatt a helyiek számára könnyen elérhető.

„Miért utazzunk, ha itt is strandolhatok a családommal" V6.

Többen kiemelték, hogy már több generáció óta térnek vissza a Duna partra, ahol a strandolás mellett a horgászat és a csónakázást kiemelték ki, melyek közül a fiatalabb interjúalanyok kifejezetten a kajakozást és a bográcsozást helyezték előtérbe, mint közösségi program.

„A párom a parton olvas, mi meg addig húzunk párat (csónakkal)" V2

Sokan kiemelték a Duna és természeti értékét, szépségét, arra viszont már, hogy ez esetleg turisztikai vonzerőt is képviselhetne-e az adott település számára már megoszlottak a vélemények. Voltak, akik kiemelték a Dunán közlekedő turistahajókat, de azok hatása elenyésző, mivel a legtöbb nem áll meg a kisebb településeken. Ami esetleg megjelenik, az a kajaktúrázok, de azok száma is csekély, inkább a nyaralókba érkeznek többen, sokszor a környékről elszármazottak térnek vissza baráti köreikkel. Külföldi vendégek esetleg rokoni kapcsolatok alapján keresik csak fel a településeket, viszont kiemelendő példa, hogy vannak olyan külföldiek, akik letelepedtek a kisebb településeken. A falusi turizmust megemlítették, hogy fontos lenne, de vonzerőt nem tudtak hozzá kapcsolni.

„Hát igazából, ami messziről idevonzana bárkit is hát itt olyan nincs igazán" V3

A limes világörökséggel kapcsolatos attitűdök is változóak, mivel több esetben előfordult, hogy az alanyok nem igazán ismerték a konkrét világörökségi tervezetet, csupán római múltat említették meg, arról pedig, hogy római emlékek, leletek előfordulásáról tudnak-e valamit, sok esetben a polgármester nevét emelték ki, hogy azt érdemes keresni. Azonban az interjúalanyok többsége hallott már a limes világörökségi folyamatról. Voltak, akik egyfajta kitörési lehetőséget látnak a világörökséggé válással, méghozzá ha sikerülne helyi programokat kialakítani, és a bicikli és folyami közlekedés fejlesztését emelték ki.

„Római fesztivál már van, amit „XY"-ék csinálnak, de nem ártana fejleszteni még" V5

A már meglévő római programokat nem turisztikai vonzerőként emelték ki, hanem mint egyfajta közösség összetartó tevékenység, ahol a település „apraja-nagyja" V3 találkozhat.

Nagyobb városok esetében a megkérdezettek a Duna és természeti környezetével kapcsolatban szinte mindenki kiemelte, hogy fontos a településszámára, sok esetben az alany az is elmondta, hogy ő maga nem szokta kijárni a Duna partjára, és valójában az ő életében a folyó nincs megkülönböztetett szerepben.

„A munkám miatt nem járok arra" V14

Az interjúalanyok közül többen elmondták, hogy futni szoktak a folyóhoz közel, de vagy hajnalban, vagy csak késő este, hogy elkerülhessék a forgalmat, de a lehetőségek korlátozottak, mivel hiányolták, hogy nincs megfelelő hely a kikapcsolódásra, pihenésre.

„Igazán lehetne egy kút, ahonnan vizet vehetnénk, mert futáshoz ne keljen már vizet cipelnem" V 21

A turizmust mindenki fontosnak vélte a városok életében, és inkább itt is a szolgáltatások fejlesztésének, a városkép erősítésének szempontjai kerültek előtérbe. Két alany kiemelte, hogy őket rendszerint zavarja, hogy a fő turista szezonban igen nagy a zsúfoltság, de

alapvetően nem említettek a turizmushoz kapcsoló negatív jellemzőket. A limes világörökséggel kapcsolatban már megoszlottak a vélemények, többen kiemelték, hogy biztosan jó lenne egy világörökség, de önmagában ez szerintük nem hoz túl sok változást.

„Jónak jó, de kellene ettől valaminek változni?" V18

Olyan érintettek, akik egyben helyiek és benne vannak a limes munkálatokban kifejezetten pozitívan állnak a turizmus kérdéskköréhez, és bíznak benne, hogy ezáltal több vendég érkezhet a területre, de általános tendenciaként mindenki a nem megfelelő infrastruktúrát emelte ki, és azon belül is a közlekedési lehetőségeket, a parkolást, a bicikli utak hiányát. A megkérdezettek között voltak olyanok, akik ingatlanát közvetlenül is érintené a világörökségi nevezés, ezek közül az egyik személy kiemelte, hogy ő fenntartásokkal van a limes munkálatokkal, mert kiemelte, hogy ő már lakott műemléki védettség alá sorolt ingatlanban, és elmondása szerint „köszönöm szépen, egy életre elég volt" V27, és reméli, hogy a limes világörökség nem eredményez ilyesmit mostani lakhelyén, mert akkor bírósághoz fordulna. A világörökségre épülő programlehetőségek kapcsán páran kiemelték, hogy érdemes lehet bővíteni, de a többség elmondása szerint ott van Savaria fesztivál, vagy Aquicum Múzeum, és nem tartják szükségesnek további programok kialakítását. Többen kiemeltek egy sajátos, már meglévő konfliktusrendszer a limes útvonal kapcsán, mikor is a helyiek között, és a önkormányzat és a helyiek között ellentétek húzódnak elsősorban területi viták, visszaélések és településrendezési szabályok miatt. Ez a helyzet a budapesti limes útvonal mentén mutatkozott meg, ahol is az interjúalanyok több vitás, sokszor pereskedéshez fajuló esetet soroltak fel. Bár ezek nem a világörökségi kezdeményezés miatt kialakult konfliktusok, de nagyban meghatározzák, hogy lehetséges lesz-e ezek mellett megvalósítani egy valódi limes útvonalat az adott területen.

Az elemzés során kiderült, hogy a válaszadók szerint az elmaradott térségekben a helyi környezet nagyon sok gazdasági és társadalmi problémával küzd, amelyek közül a legtöbben a munkanélküliséget, a az „életlehetőségek beszűkülése" V11, és az elvándorlást emelték ki. Ez utóbbival kapcsolatban nagyon sokan elmondták, hogy bíznak benne, hogy ha kiépülne a világörökség, akkor annak hátha lenne bizonyos népességmegtartó ereje.

„Mióta szervezzük (római fesztivált, programokat), szerintünk nem fogyott úgy a lakosság, kialakult reményeink szerint egy működő kis közösség, akik összetartanak" V8

Bár azt mindenki kiemelte, hogy a világörökség önmagában nem fogja megoldani az adott települések felsorolt problémáit, de mégis csak egy pozitív „elmozdulásnak" vélik.

„Végre talán lesz valamink, ami a miénk" V1

Azonban, amiben mindegyik interjúalany egyet értett az a pénzhiány kérdése, hogy ön erejéből az adott települések nincs sok esélyük komolyabb programok, illetve világörökségi helyszínek kialakítására, ehhez viszont többen elmondták, hogy remélik, hogy sikerül pályázati forrásokhoz jutni. Bíznak benne, hogy a világörökségi cím jó lehetőséget jelent akár hazai, vagy épp nemzetközi pályázatok terén. Azon interjúalanyok, akik már dolgoznak pályázatírásban viszont elmondták, hogy a világörökségi cím önmagában még kevés a sikerhez, és bizony komolyabb és ötletesebb megoldások kellene, hogy sikeres projekteket lehessen véghezvinni külső források igénybevételével.

Érdekes módon a gazdasági értelemben fejlettebb térségek lakói is kiemelték a forráshiányt, hogy hiába rendelkeznek az önkormányzatok nagyobb forrásokkal, ez még kevés lesz ahhoz, hogy világörökségi programok, helyszínek legyenek kialakítva, és elsősorban csak külső forrás esetén lehet bármi érdembeli beruházást véghezvinni.

A megkérdezettek közül páran elmondták, hogy érdekesnek találják önmagában a limes világörökségi kezdeményezést, de a munkájuk, a kevés szabadidejük miatt nem tartják esélyesnek, hogy a világörökségi programokba jobban bekapcsolódnának, és ismét kiemelték Savaria Karnevált, mint már létező programot, ahol már voltak, és számukra az elegendő is volt.

KONKLÚZIÓ

A kutatás során a megkérdezettek szívesen meséltek környezetükről, az abban lezajlódott változásokról, valamint a világörökségi nevezés által előidézett úgy helyzetről. A kutatás során elhangzott információk egyéni szempontokat tükröznek, amelyek eltérhetnek a szélesebb helyi közösségi álláspontól, ezáltal a kapott eredményeket nem tekinthetőek reprezentatívnak, de ettől még a kapott eredmények nagyon sok olyan helyi tudást csatornáznak be a limes világörökség társadalmi megítélésének vizsgálatába, amelyekre csupán kérdőíves felméréssel nem lenne kivitelezhető.

Az interjúkból megállapítható, hogy egyelőre a helyi lakosság számára a limes, mint világörökség lehetőség még nem teljesen egyértelmű, és nem érzik még fontosságát, valamint, hogy az az életüket nézve jelentősebb változáshoz vezetne. Azonban az is elmondható, hogy ha megvalósul a nevezés, akkor pozitív változásokat remélnek a jövőt tekintve, ahol egyrészről a helyi közösségi élet erősödését valamint a külső, elsősorban pályázati források elérhetőségét várják. Ami viszont erősen dominált a beszámolókban, az a már meglévő konfliktusok és problémák sokasága, amelyek elsősorban a nagyobb városok területén jelentkeztek. A limes örökséghez kapcsolódó turizmus kiépítését és programokkal való feltöltését csupán kevesen emelték ki, főleg konkrét fejlesztési lehetőségekről csak pár esetben voltak már elképzelések. Inkább a helyi közösség számára elérhető, az ottani igényeknek megfelelő programokra vélnek nagyobb szükséget, amely a helyi társadalmi és természeti környezettel harmonikus egységet alkothat.

Ezek figyelembevételével valósulhat meg a limes világörökségi út kialakítása, amelyek már léteznek sikeres példák akár kisebb akár nagyobb települések esetén. Ilyen a Dunaszekcsőn a Norvég Civil Támogatási alapnak köszönhetően kialakított Örökségház (projekt teljes költsége: 86 090 euró), amely a helyi értékek, természeti kincsek, és a római múlt örökségét hivatott megőrizni az utókornak (5. ábra). Másik példa a budapesti Március 15. tér átalakítása (6. ábra), amely a Közép-Magyarország Operatív Programon keresztül valósult meg (projekt teljes költsége: 1 633 119 607 Ft). A példák jelzik, hogy a világörökségi lehetőségek pályázati források elérhetőségét közelebb hozzák, de hogy a teljes magyarországi limes szakaszon hasonló volumenű beruházások megvalósulhassanak, ahhoz nélkülözhetetlen egy megfelelő menedzsment szervezet kialakítása, amely a tervezésben, a programok kialakításában és összehangolásában, valamint a pályázati folyamatok megkönnyítésében vezető szerepet vállalna.

5. ábra: A dunaszekcsői Örökségház
Forrás: www.lugio.hu

6. ábra: A dunaszekcsői Örökségház
Forrás: Kovács Csaba

ÖSSZEFOGLALÁS

Munkánk során arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a Duna mentén kiépülő limes világörökségi kezdeményezéssel szemben a helyi lakosság részéről mekkora a projekt társadalmi támogatottság. Ennek vizsgálatához a részvételi kvalitatív értékelés módszerét választottuk, amely során eddig 28 interjú készült el több kiválasztott településen. A teljes limes szakaszra nézve a 64 érintett településből 5 vizsgálati csoportot alakítottunk ki a mintaterületek leválogatásához. Az információgyűjtés során félig strukturált mélyinterjúkból készítettünk ahol az interjúalanyok kiválasztása hólabda mintavételezéssel történt. Az interjúk során elsősorban a helyi környezethez, a lokális közösséghez és a limes világörökségi kezdeményezéshez való viszonyokat, attitűdöket gyűjtöttük össze. A részvételi kvalitatív értékelés módszere nem tekinthető reprezentatívnak, mivel az egyéni véleményeken van a hangsúly, ezáltal a világörökséget érintő olyan társadalmi megítélést sokkalta részletesebben sikerült felmérni és olyan információkat megtudni, amelyeket csak az érintettek köre tudhatott.

Eredményeink alapján elmondható, hogy a világörökséget illetően a kapott válaszok és információk igen összetett rendszert alkotnak, viszont jelenleg a helyi közösségek számára a limes világörökség „nem vált a mindennapok részévé", s egyelőre a megkérdezettek többsége nem vár jelentősebb változást az életében ha megvalósulna ezen világörökség. Hosszabb távon viszont már többen pozitív változásokat remélnek elsősorban a gazdaságilag elmaradottabb térségekben lévő településen élők. Ami viszont jellemezte az elmondottakat, hogy nagyon sok már meglévő konfliktus került napfényre, amelyek elsősorban a nagyobb városok esetében jelentkeztek. A limes örökséghez kapcsolódó turizmus kiépítését és a terület és településfejlesztési lehetőségeket már jóval kevesebben emelték ki.

Összességében elmondható, hogy a limes világörökséget illetően a helyi lakosság általi megítélése még igen heterogén, amelyen viszont egy megfelelően kiépített limes világörökségi menedzsment szervezet sokat segíthetne a helyiek számára a megfelelő informálással és tájékoztatással. Kutatásunkat még további interjúzással szeretnénk pontosítani, hogy egy átfogóbb és egyben részletesebb képet kaphassunk a magyarországi limes világörökség, a Ripa Pannonica és a helyi közösségek, települések közötti viszonyrendszerről.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BABBIE E. 2008. A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassa Kiadó, Budapest.

Danube Limes UNESCO World Heritage project – http://www.danube-limes.eu (2010-03-13)

KOCSIS K, SCHWEITZER F. 2011. Magyarország térképekben. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest

MÁLOVICS GY. MARGÓCZI K. GÉBERT J. 2011. Ecosystem services at Magyarcsanád site as percieved by local people. In KÖRMÖCZI L. (ed.): Ecological and socio-economic relations in the valleys of river Körös/Cris and river Maros/Mures. Tiscia Monograph Series 9, Szeged-Arad. pp. 175-207

MEZŐSI G. 2011. Magyarország természetföldrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Frontiers of the Roman Empire – Ripa Pannonica in Hungary (RPH): Nomination Statement

POSTA Á. I. 2012. Cross-border co-operation for the Limes: world heritage program in the Upper Danube region. Central European Regional Policy and Human Geography 2. 1.: 69-76

Szép Magyarország VI. évfolyam, 1. szám – A római birodalom határai: A limes, Budapest, 2009, p. 35.

Területi Statisztikai évkönyv 2009

UNESCO World Heritage - http://whc.unesco.org/ (2010-03-11)

VISY ZS. 2003 The Ripa Pannonica in Hungary. Akadémiai Kiadó, Budapest.